

Tarkastuslautakunnan arviointimuistio

PSYKOLOGI- JA KURAATTORIPALVELUJEN SAATAVUUS PERUSOPETUKSESSA

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ.....	3
1. JOHDANTO	4
2. ARVIOINNIN TAVOITE JA LAAJUUS.....	5
1.2. Arvioinnin kohde ja taustatiedot.....	5
1.3. Koululaisten määrä Pohjois-Pohjanmaalla	6
1.4. Opiskeluhoito.....	8
1.3 Psykologi- ja kuraattoripalvelut	10
1.4 Kouluterveyskysely	11
1.5 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin heikentyminen	13
1.6 Arviointikysymykset ja -kriteerit.....	17
1.7 Arvioinnin aineistot ja menetelmät	19
3. HAVAINNOT	20
3.1. Psykologi- ja kuraattoripalvelut	20
3.2. Henkilöstömitoituksen toteutuminen	22
3.3. Seurantamittarit ja raportointi	23
3.4. Monialaisen yhteistyön toteutuminen.....	24
3.5. Oppilaiden ja perheiden kokemus palveluiden saatavuudesta.....	25
3.6. Kehittämistoimenpiteet palvelujen saatavuuden varmistamiseksi	26
4. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	28
5. TARKASTUSLAUTAKUNNAN SUOSITUKSET	30

TIIVISTELMÄ

Arvioinnissa selvitettiin psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuutta perusopetuksessa (vuosiluokat 1–9). Arvioinnin kohteena oli psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuus perusopetuksessa sekä henkilöstömitoituksen ja monialaisen yhteistyön toteutuminen.

Arviointi kohdistui lasten ja nuorten ennaltaehkäiseviin perustason palveluihin. Arviointi sisältyy tarkastuslautakunnan arviointisuunnitelmaan 2023. Arvioinnin tulokset raportoidaan aluevaltuustolle vuoden 2023 arviointikertomuksessa.

Arviointi toteutettiin yhteisarviointina Oulun kaupungin tarkastuslautakunnan kanssa siten, että hyvinvointialueen tarkastuslautakunta arvioi aihetta palvelujen järjestäjän näkökulmasta ja Oulun kaupungin tarkastuslautakunta koulutuksen järjestäjän näkökulmasta. Arvioinnissa otettiin huomioon palvelutuotannon järjestämisen, palvelutuotannon esihenkilöiden ja työntekijöiden sekä koulutuksen järjestäjän (Oulun kaupunki sivistyspalvelut) näkökulmat.

Hyvinvointialue pyrkii varmistamaan, että palvelut ovat saatavilla lasten ja nuorten arkisissa oppimisympäristöissä ja opiskeluhuollosta muodostuu toimiva kokonaisuus yhteistyössä koulujen ja opetuksen järjestäjien kanssa.

Keskeinen ongelma opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisessä on henkilöstövaje, erityisesti psykologien vähyys. Hyvinvointialueelle siirtyminen ei muuttanut henkilöstön resurssitilannetta siitä, kun alueen kunnat tuottivat palvelun. Siten olemassa olleet ongelmat henkilöstön määrässä ovat siirtyneet hyvinvointialueille.

Psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuus ei ole tällä hetkellä lainsäädännön vaatimalla tasolla ja palvelut eivät vastaa kasvanutta palvelun tarvetta. Psykologi- ja kuraattoripalveluissa korostuu yksilökohtainen työskentely, vaikka lainsäädäntö edellyttää painopisteen siirtämistä yhteisöllisen palveluihin.

Henkilöstö on kokenut positiivisena hallinnollisen uudistuksen, jossa kuraattorit ja psykologit työskentelevät samoissa yksiköissä ja samojen esihenkilöiden alaisuudessa kouluterveydenhoitajien kanssa. Lisäksi positiivisena on koettu se, että esihenkilöresurssi on lisääntynyt hyvinvointialueelle siirryttäessä. Pääasiassa yhteistyö kouluilla on koettu jatkuneen kuten aiemmin, hyvänä ja toimivana. Opiskeluhuoltoryhmien on koettu jatkuneen sujuvasti ja entisenlaisesti ja hyvät yhteisöllisen työn käytänteet ovat pääasiassa jatkuneet.

Psykologi- ja kuraattoripalvelujen kehittäminen vaatii tavoitteellista yhteistyötä hyvinvointialueen ja alueen kuntien kesken. Myönteistä on, että yhteistyön tarve kuntien kanssa tunnustetaan ja koetaan tärkeäksi. Monialaisen yhteistyön rakenteissa, selkeydessä ja säännöllisyydessä on vielä kehittämistarvetta.

Palvelujen järjestäjänä hyvinvointialueen on tärkeä varmistaa hoito- ja palveluketjujen toimivuus psykologi- ja kuraattoripalveluissa sekä niihin liitännäisissä palveluissa.

Arvioinnissa tehtyjen havaintojen ja johtopäätösten perusteella tarkastuslautakunta antaa kuusi suositusta psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuuden parantamiseksi.

1. JOHDANTO

Arvioinnissa selvitettiin psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuutta perusopetuksessa (vuosiluokat 1–9). Arvioinnin kohteena oli psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuus perusopetuksessa sekä henkilöstömitoituksen ja monialaisen yhteistyön toteutuminen.

Arviointi toteutettiin yhteisarviointina Oulun kaupungin tarkastuslautakunnan kanssa siten, että hyvinvointialueen tarkastuslautakunta arvioi aihetta palvelujen järjestäjän näkökulmasta ja Oulun kaupungin tarkastuslautakunta koulutuksen järjestäjän näkökulmasta.

Tässä arviointimuistiossa kuvataan arvioinnin toteutus. Arviointimuistion tavoite ja laajuus kappaleessa avataan keskeiset käsitteet kuten opiskeluhuollon kokonaisuus ja lainsäädännöstä tulevat velvoitteet. Havainnot kappaleessa kuvataan arviointitulokset. Johtopäätöksiin on nostettu keskeisiä tuloksia havainnoista. Lopuksi esitetään tarkastuslautakunnan suositukset, joita tarkastuslautakunta pitää välttämättöminä lainsäädännön noudattamisen sekä palvelujen vaikuttavuuden ja toiminnan tuloksellisuuden parantamisen näkökulmista.

Hyvinvointialueen strategian yksi painopiste on *”Ihmistä varten”*. Tämän alla strategisena periaatteena on:

”Osallisuus, varhainen tuki, onnettomuuksien ehkäisy sekä omaehtoinen terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden parantaminen painottuvat”. Tätä periaatetta tavoitellaan painottamalla palvelurakenteessa ehkäisevää ja ennakoivaa työtä.

”Palvelut ovat tarpeenmukaiset ja lähellä saavutettavissa monin eri tavoin”. Tätä periaatetta tavoitellaan kehittämällä lähipalvelujen yhdenvertaista saavuutta ja saavutettavuutta.

Sote-järjestämissuunnitelmassa on yhtenä lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdistuvana tavoitteena *”Lapsi, nuori tai perhe saa tarvitsemansa tuen oikea-aikaisesti kotiin tai arjen ympäristöön, jolloin raskaimpia palveluita käyttävien osuus vähenee”*. Sote-järjestämissuunnitelmassa koulupsykologi- ja kuraattoripalvelua koskevana mittarina on *”kuraattori- ja psykologipalveluihin pääsy lakisääteisessä ajassa, %”* (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013).

Talousarvio 2023 ja taloussuunnitelma 2023–2025 sisältää Kotona ja arkiympäristössä tapahtuvan tuen ja palvelujen yhtenä mittaritietona *”Kuraattori- ja psykologipalveluihin pääsyn lakisääteisessä ajassa, %”*.

Arviointimuistion laatimiseen ovat osallistuneet tarkastusjohtaja Tarja Lempeä ja tuloksellisuustarkastaja Marjo Kiviniemi.

2. ARVIOINNIN TAVOITE JA LAAJUUS

Tarkastuslautakunnan tavoitteena oli selvittää Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen (Pohde) psykologi- ja kuraattoripalveluiden toteutumista. Arvioinnin kohteena oli psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuus perusopetuksessa (vuosiluokat 1–9) sekä henkilöstömitoituksen ja monialaisen yhteistyön toteutuminen.

Arviointi kohdistuu lasten ja nuorten ennaltaehkäisevien perustason palvelujen toteutumiseen. Arvioinnin tavoitteena on kiinnittää huomiota lasten ja nuorten ennaltaehkäisevien perustason palveluiden toteutumiseen sekä tukea arviointitiedon avulla hyvinvointialueen tavoitteita oikea-aikaisten palveluiden toteutumisesta, perustason vahvistamisesta ja raskaimpien palveluiden käytön vähentymistä.

Arviointi on yhteisarviointi Oulun kaupungin tarkastuslautakunnan kanssa. Arviointi rajattiin koskemaan Oulun kaupunkia, koska se on suurin koulutuksen järjestäjätaho Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella. Yhteisarvioinnin tarkoitus oli tarkastella aihetta sekä palvelujen järjestäjän eli hyvinvointialueen että koulutuksen järjestäjän eli Oulun kaupungin näkökulmista. Kunnilla ja hyvinvointialueilla on molemminpuolinen tarve ja lakisääteinen velvoite yhteistyöhön lasten ja nuorten opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

1.2. Arvioinnin kohde ja taustatiedot

Sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen järjestämisvastuun siirryttyä hyvinvointialueille 1.1.2023 alkaen, hyvinvointialue sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen järjestämistahona vastaa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto- ja oppilaitoksissa järjestettävistä kuraattori- ja psykologipalveluista. Keskeistä on, että opiskeluhuolto- ja oppilaitospalvelut muodostavat toiminnallisen moniammatillisen kokonaisuuden sen sijaan, että ne muodostuisivat erillisistä rinnakkaisista palvelusiloista. Lisäksi palvelukokonaisuuden on tärkeää muodostaa jatkumo oppilaan ja opiskelijan koko koulupolun ajalle, eli esiopetuksesta toisen asteen opintojen loppuun.¹

Hyvinvointialueella toimivat kunnat toimivat koulutuksen järjestäjinä ja vastaavat palvelukokonaisuuden toteutumisesta yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Lisäksi erityislainsäädännössä, kuten oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013) on säädetty yhteistyövelvoitteita kunnille ja hyvinvointialueille. Opiskelu- ja oppilaitospalveluiden kokonaisuuden suunnittelu ja toteutus sekä toteutuksen seuranta tapahtuu hyvinvointialueen ja koulutuksen järjestäjän yhteistyönä. Hyvinvointialueen on yhdessä alueensa kuntien kanssa muodostettava alueellinen opiskelu- ja oppilaitospalveluiden yhteistyöryhmä.²

Koulutuksen järjestäjät vastaavat siitä, että opiskelu- ja oppilaitospalveluiden toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan koulutuksen järjestäjäkohtainen opiskelu- ja oppilaitospalveluiden yhteistyösuunnitelma. Se laaditaan yhteistyössä opiskelu- ja oppilaitospalveluiden toimijoiden, opiskelijoiden sekä huoltajien kanssa. Koulutuksen järjestäjä vastaa myös opiskelu- ja oppilaitospalveluiden yhteistyösuunnitelmassa kuvattujen asioiden toteutumisesta.²

¹ THL Tutkimuksesta tiiviisti 10/2024

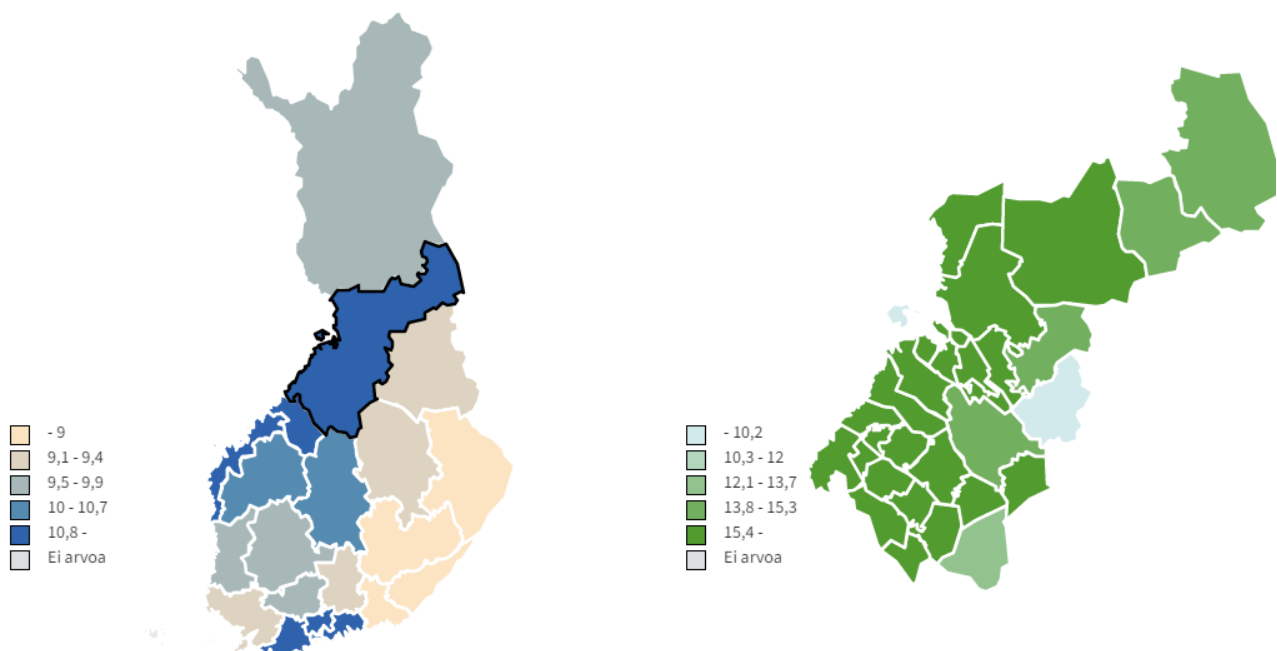
² Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta (377/2022)

Hyvinvointialueella tulee olla alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma hyvinvointialueen vastuulla olevien opiskeluhoitopalvelujen järjestämiseksi. Alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma laaditaan alueella toimivien koulutuksen järjestäjien opiskeluhoitosuunnitelmien pohjalta.³

1.1.2024 voimaan tullut laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023) koskee sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen ja tuottamisen valvontaa. Laki velvoittaa hyvinvointialueen laatimaan omavalvontasuunnitelma ja toteuttamaan omavalvontaa järjestämiensä palvelujen osalta. Valvontalain tarkoituksena on turvata laadukkaat palvelut sekä asiakas- ja potilasturvallisuus julkisessa ja yksityisessä sosiaali- ja terveydenhuollossa.

1.3. Koululaisten määrä Pohjois-Pohjanmaalla

Pohjois-Pohjanmaa on niitä alueita Suomessa, joissa on prosentuaalisesti paljon peruskouluikäisiä lapsia (kuva 1). Pohjois-Pohjanmaan kunnissa on jonkin verran vaihtelua peruskoululaisten määrässä. Peruskouluikäisiä lapsia on lukumääräisesti eniten Oulussa ja vähiten Oulaisissa.

Kuva 1. Pohjois-pohjanmaan peruskouluikäiset lapset (% väestöstä), vuonna 2022. Lähde: THL, Sotekuva-palvelu.

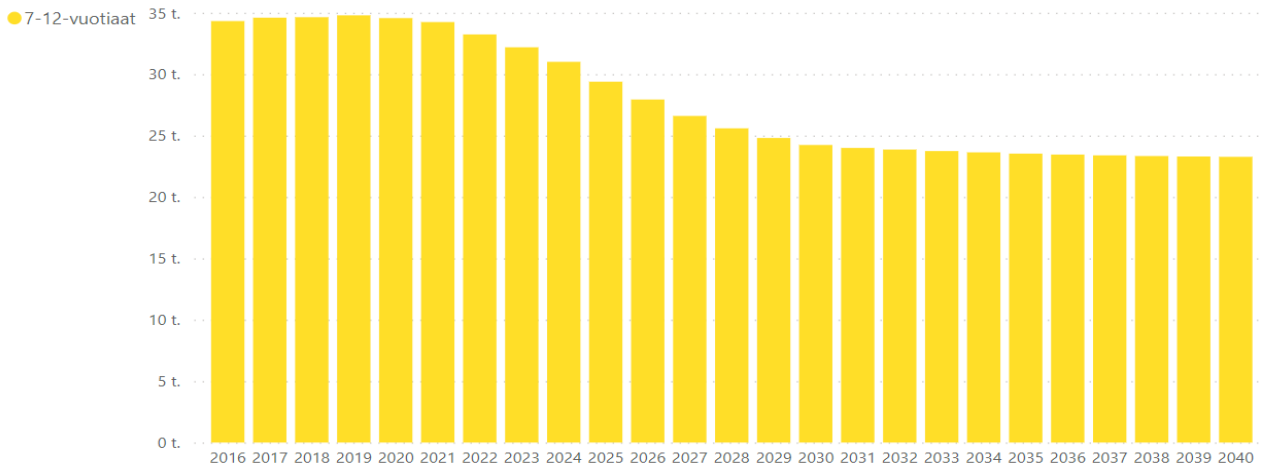
Lasten määrä vähenee Suomessa, mikä heijastuu perusopetukseen tulevien lasten määrään. 7-14-vuotiaiden lasten määrä väheni vuosina 1980-2020 noin 4,3 % (n= 22 388). Poikkeuksena tästä on 2010-luku, jolloin lasten määrä kasvoi maahanmuuton lisääntymisen myötä. Lasten määrän kasvu painottui pääkaupunkiseudulle, suuriin yliopistokaupunkeihin ja eräisiin maakuntakeskuksiin. Hetkellisestä kasvusta huolimatta, väestöennusteen mukaan lasten määrän ennakoidaan vähenevän

³ Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta (377/2022)

tulevina vuosina. Ala- ja yläkoululaisten määrän supistumisen taustalla on syntyvyyden vähentymisen.⁴

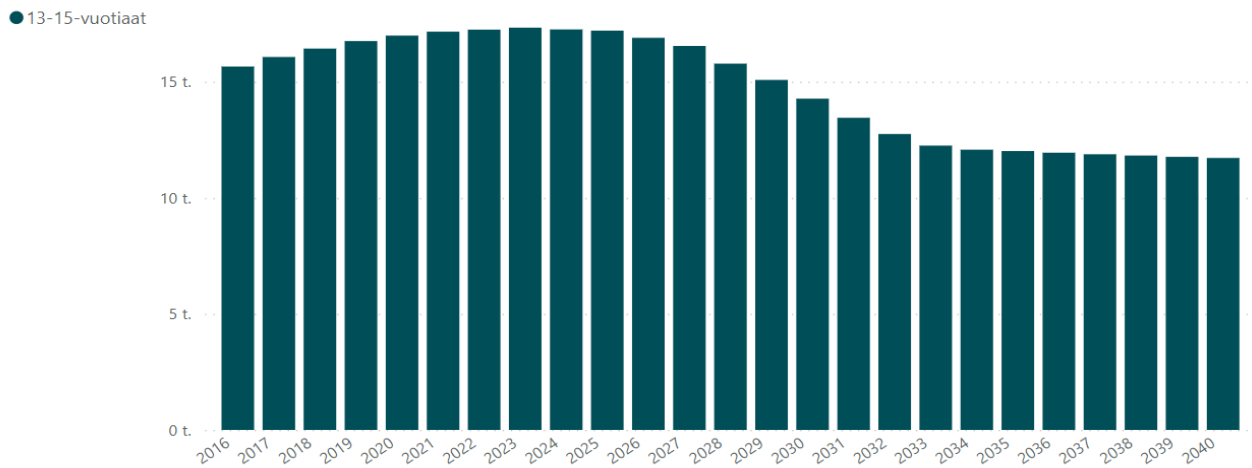
Kuvassa 2 ja 3 esitetään Pohjois-Pohjanmaan 7–12-vuotiaiden ja 13–15-vuotiaiden väestö ja sen ennuste ajanjaksolla 2016–2040. Kuvissa on nähtävissä ala- ja yläkouluikäisten väheneminen seuraavien vuosien kuluessa.

Väestö ikäryhmittäin ajanjaksolla 2016–2040

Kuva 2. Pohjois-Pohjanmaan 7–12-vuotiaat ajanjaksolla 2016–2040. Lähde: Valtiokonttori, tutkiahallintoa.fi.

Väestö ikäryhmittäin ajanjaksolla 2016–2040

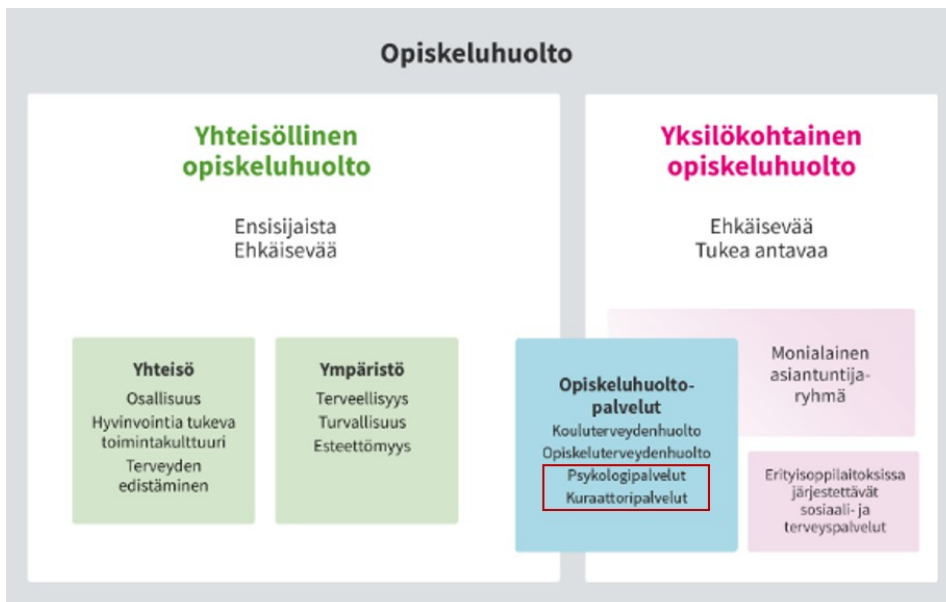
Kuva 3. Pohjois-Pohjanmaan 13–15-vuotiaat ajanjaksolla 2016–2040. Lähde: Valtiokonttori, tutkiahallintoa.fi.

⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriö, [Väestömuutoksen vaikutukset varhaiskasvatukseen sekä esi- ja perusopetuksen järjestämiseen: Kansalliset ja kansainväliset kokemukset, seurantaindikaattorit sekä lasten ja nuorten kuulemisen laatukriteeristö.](#)

1.4. Opiskeluhoolto

Oppilas- ja opiskeluhooltolaki (1287/2013) astui voimaan 1.8.2014. Lain mukaan esi- ja perusopetuksen oppilailla ja toisen asteen opiskelijoilla on lakisääteinen oikeus opiskeluhooltoon. Opiskeluhoolto sisältää kokonaisuudessaan neljä eri palvelua eli terveydenhoitajan ja lääkärin sekä kuraattorin ja psykologin tarjoamat palvelut (kuva 4). Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta astui voimaan 1.1.2023. Se velvoittaa toteuttamaan opiskeluhoillon opetustoimen sekä hyvinvointialueen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

Koulutuksen järjestäjän on laadittava koulutuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma ja seurattava sen toteutumista oppilaitoksissa ja tarkistettava sitä tarvittaessa. Hyvinvointialueella tulee olla valtuustokausittainen alueellinen opiskeluhooltosuunnitelma hyvinvointialueen vastuulla olevien opiskeluhooltopalvelujen järjestämiseksi. Suunnitelma hyväksytään hyvinvointialueen aluevaltuustossa ja se on tarkistettava tarvittaessa.⁵

Kuva 4. Opiskeluhoillon kokonaisuus.⁶

Opiskeluhoolto jakautuu yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on ensisijaista ja ehkäisevää. Se on oppilaitoksissa tapahtuvaa, koko yhteisön hyvinvointia tukevaa ja lisäävää toimintaa. Hyvinvoiva opiskeluyhteisö ja turvallinen opiskeluympäristö ovat oppilaiden hyvinvoinnin keskeinen edellytys. Yhteisöllisen opiskeluhoillon on tarkoitus edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia, vuorovaikutusta, osallisuutta, ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä esteettömyyttä. Yhteisöllistä opiskeluhoiltoa toteuttavat kaikki opiskeluhoillon toimijat. Kaikkien oppilaitoksessa opiskelijoiden kanssa työskentelevien sekä opiskeluhooltopalve-

⁵ Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta (377/2022)

⁶ THL, [Opiskeluhoolto - THL](#), (13.12.2023)

luista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä opiskelijoiden oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä kotien ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Oppilaitoksen henkilökunnalla on ensisijainen vastuu oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista.⁷

Hyvinvointia edistävä yhteisöllinen opiskeluhoito kohdistuu koko opiskeluyhteisöön. Työtä voidaan kohdentaa tietyille luokka-asteille tai ryhmille, kuten koulun aloittamis- tai päätösvaiheeseen tai jonkin tunnistetun ongelman perusteella. Yhteisöllinen opiskeluhoitotyö sisältää muun muassa seuraavia asioita:⁸

- vuorovaikutustaitojen ja mielenterveyden edistäminen
- kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy
- opintojen etenemien edistäminen
- koulutyön ja opintojen järjestäminen hyvinvointia tukevasti
- opiskelijoiden osallisuuden vahvistaminen
- terveyttä ja hyvinvointia edistävien elintapojen tukeminen
- ympäristön terveellisyys ja turvallisuus
- yhteistoiminta oppilaitoksen ulkopuolelle
- huoltajien osallisuuden vahvistaminen.

Yksilökohtainen opiskeluhoito on ehkäisevää ja tukea antavaa. Se tarkoittaa yksittäisille opiskelijoille annettavia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja, opiskeluhoillon kuraattori- ja psykologipalveluja sekä monialaista yksilökohtaista opiskeluhoitoa. Opettajat ovat avainhenkilöitä opiskelijan tuen tarpeen tunnistamisessa. Lisäksi opettajan näkökulmaa tarvitaan tilanteen tarkemmassa selvittelyssä sekä tuen suunnittelussa ja järjestämisessä.⁹ Kuvassa 4 esitetään opiskeluhoillon kokonaisuus sekä psykologi- ja kuraattoripalvelujen sijoittuminen opiskeluhoitoon.

Opiskeluhoillon palveluiden toteutumisen seuranta

Opiskeluhoillon palveluiden toteutumista seurataan vuosittain tehtävällä OPA-seurannalla. Seurannan toteuttavat yhteistyössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja Opetushallitus (OPH). Seurannan avulla opiskeluhoilossa työskenteleviltä terveydenhoitajilta, kuraattoreilta, psykologeilta ja lääkäreiltä kerätään monipuolista tietoa palvelujen järjestämisestä, työn sisällöistä ja toteuttamista-voista sekä yhteistyöstä.

Valtion rahoitus opiskeluhoillon vahvistamiseen

Valtion hyvinvointialueille myöntämään rahoitukseen sisältyy rahoitusta oppilas- ja opiskeluhoillon vahvistamiseen vuosina 2023–2024. Tähän on suunnattu koko maan tasolla yhteensä 8,6 milj. euroa

⁷ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

⁸ THL, [Yhteisöllinen opiskeluhoito - THL](#)

⁹ THL, [Yksilökohtainen opiskeluhoito - THL](#), (11.3.2024)

vuodelle 2023¹⁰ ja 12,2 milj. euroa vuodelle 2024.¹¹ Valtion rahoitus hyvinvointialueille on yleiskatteellista, eli kukin hyvinvointialue voi itse päättää rahoituksen käytöstä ja kohdentamisesta.

1.3 Psykologi- ja kuraattoripalvelut

Oppilaiden oikeus kuraattori- ja psykologipalveluihin perustuu oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (1287/2013). Lain 15 §:n mukaan oppilaille tulee järjestää mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun kuraattorin tai psykologin kanssa ja tämä tulee toteuttaa seitsemässä työpäivässä opiskelijan pyynnöstä, kiireellisissä tapauksissa jopa samana tai seuraavana työpäivänä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 9 a § velvoittaa varmistamaan henkilöstömitoituksen siten, että 1.1.2022 lähtien yhtä kuraattoria kohden saa olla enintään 670 oppilasta ja 1.8.2023 lähtien yhtä psykologia kohden saa olla enintään 780 oppilasta.

Oulun kaupungin tarkastuslautakunta on arvioinut kuraattori- ja psykologipalvelujen saata- vuutta vuonna 2019. Tuolloin kuraattori- ja psykologipalvelujen ensikäynneistä 27 %:lle ei ole pystytty järjestämään ensimmäistä käyntiaikaa lain määräaikaivelvoitteen sisällä (OHL 1287/2013, 15§). Tilanne oli pysynyt useamman vuoden ennallaan. Esimerkiksi vuonna 2018 33 % ja vuonna 2017 32 % lapsista ja nuorista ei ollut saanut palvelua määräaikaivelvoitteen sisällä. Lisäksi Oulun kaupungissa oli jo tuolloin jatkuvia rekrytointivaikeuksia, joka viivästyttivät palveluihin pääsyä. Vuonna 2019 arvioitiin, että Oulussa olisi ollut 1 180 opiskelijaa per kuraattori ja psykologi työntekijäpari. (keskiarvo).¹²

Koulukuraattori- ja koulupsykologiresurssilla on tulevaisuudessa vaikutus myös hyvinvointialueelle myönnettävään rahoitukseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosan eli HYTE-kertoimen kautta. HYTE-kerroin sisältää toimintaa ja voimavaroja kuvaavia prosessi-indikaattoreita sekä tuloksia kuvaavia tulosindikaattoreita. Koulukuraattori- ja koulupsykologiresurssit sisältyvät HYTE-kertoimen prosessi-indikaattoreihin. Kertoimessa huomioidaan sekä koulukuraattorien että koulupsykologien työpanoksen määrä viikossa jaettuna 100 oppilaalla.¹³

HYTE-indikaattorit huomioidaan ensimmäisen kerran vuoden 2026 rahoituksen jaossa (laki hyvinvointialueiden rahoituksesta 617/2021, 15 §). HYTE-kertoimen mukainen summa jaetaan hyvinvointialueille asukasluvun mukaan ja sen tavoitteena on kannustaa hyvinvointialueita huolehtimaan tarpeenmukaisesta ehkäisevästä työstä sosiaali- ja terveystaloudissa. HYTE-kertoimen kautta tuleva rahoitus on noin 1 % koko hyvinvointialueiden rahoituksesta.⁶ HYTE-kertoimen sisältö esitetään kuvassa 5.

¹⁰ VM, [Hyvinvointialueiden rahoituslaskelmat](#) Hyvinvointialueiden rahoituksen muodostuminen v. 2023 (Excel-tiedosto, välilehti Rahoituksen taso 2023), (24.11.2023)

¹¹ VM, [Hyvinvointialueiden rahoituslaskelmat](#) Hyvinvointialueiden rahoituksen muodostuminen v. 2024 (Excel-tiedosto, välilehti Rahoituksen taso 2024), (13.12.2023)

¹² Oulun kaupungin tarkastuslautakunta, [Oulun kaupunki, Arviointikertomus 2019 \(ouka.fi\)](#)

¹³ THL, [HYTE-kerroin - kannustin hyvinvointialueille](#), (11.3.2024)

Kuva 5. Hyvinvointialueiden HYTE-kertoimen sisältö. Lähde: THL

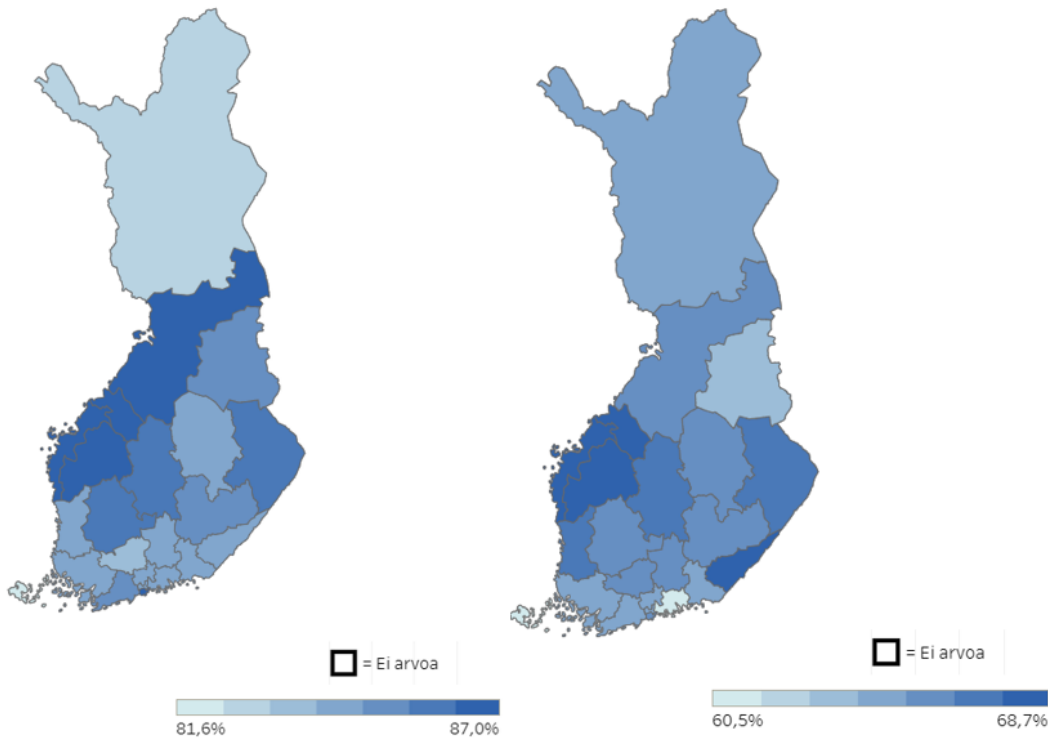
1.4 Kouluterveyskysely

THL toteuttaa kouluterveyskyselyn joka toinen vuosi yhteistyössä koulujen ja oppilaitosten kanssa. Kyselyn avulla seurataan 10–20-vuotiaiden lasten ja nuorten hyvinvointia. THL raportoi tuloksista erillisraporteilla sekä tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanetissä sekä erillisissä tilastokuutioissa¹. THL raportoi myös aikaisempien vuosien tiedot hyvinvointialueittain vuoden 2023 tulosten yhteydessä.

Kouluterveyskyselyn tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava COVID-19, joka vaikutti merkittävästi koulujen toimintaan, kouluterveydenhuollon käynteihin sekä psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuuteen vuosina 2020–2022. Oppilaita jouduttiin siirtämään etäkouluun vuonna 2020 ja kouluterveydenhuollon henkilöstöä pandemian hoitamiseen liittyviin tehtäviin. Pandemian aikana kouluterveydenhuollon sekä psykologien ja kuraattoripalvelujen tavoitettavuus oli huonompi. Lisäksi vuosina 2020–2021 työntekijöitä oli altistumisten takia karanteeneissa sekä osa sairasti pandemian aikana itse COVID-19-infektion. Vuoden 2019 voi katsoa olevan ns. normaalivuoden, johon myöhempiä käyntimääriä voi verrata.

Kouluterveyskyselyn keskeisiä tuloksia vuosilta 2017–2023

Muihin hyvinvointialueisiin verrattuna 4. ja 5. -luokkalaiset pohjoispohjanmaalaiset olivat elämäänsä tyytyväisempiä kuin samanikäiset Suomessa keskimäärin. 8. ja 9. -luokkaisilla tyytyväisyys on koko maan keskitasoa (kuva 6).

Kuva 6. Tyytyväisyys elämään tällä hetkellä (vuoden 2023 tulokset), 4. ja 5.-luokkalaiset (vasen) ja 8. ja 9.-luokkalaiset (oikea).
Lähde: THL, lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi -tulostilasto.

Kouluterveyskyselyn mukaan 4. ja 5.-luokkalaisista 87 % on tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä (taulukko 1). Tyytyväisyyden kokemuksessa on pientä laskua aikaisempiin vuosiin verrattuna. Vastaavasti terveydentilansa keskinkertaiseksi ja huonoksi kokevien osuus on kasvanut, samoin niiden osuus, jotka ovat kokeneet koulukiusaamista tai yksinäisyyttä. Selkeää kasvua on mielialaan liittyvien ongelmien esiintyvyydessä.

Indikaattori	2017	2019	2021	2023	Kehityssuunta
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, %.	91,1	90,5	86,4	86,6	↘
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, %.	6,3	8,4	9,8	10,4	↘
Kiusattuna vähintään kerran viikossa, %.	6,5	6,2	6,4	7,2	↘
Mielialaan liittyviä ongelmia kahden viime viikon aikana, %.	11,1	13,7	18,9	20,7	↘
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi, %.	2,4	2,8	3,4	3,4	→

Taulukko 1. Kouluterveyskyselyn tuloksia, 4. ja 5.-luokkalaiset Pohjois-Pohjanmaalla. Lähde: THL, Sotkanet.

8. ja 9.-luokkalaisista tyytyväisyys elämään on heikentynyt jonkin verran seurantavuosina (taulukko 2). Kasvua on myös terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi tuntevien osuudessa, samoin niiden nuorten määrässä, jotka kokevat ahdistuneisuutta masennusta. Vastaavasti niiden nuorten osuus on kasvanut, jotka kokevat tulleensa koulukiusatuiksi tai tuntevat itsensä yksinäiseksi. Myönteistä on, että alkoholia käyttävien ja tupakoivien nuorten osuus on vähentynyt.

Indikaattori	2017	2019	2021	2023	Kehityssuunta
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, %.	75,5	77,0	69,4	65,6	↘
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, %.	10,8	10,4	17,0	20,3	↘
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, %.	4,8	4,2	5,1	6,2	↘
Käyttää alkoholia viikoittain, %.	3,9	3,3	3,1	2,7	↗
Tupakoi päivittäin, %.	7,4	5,4	5,4	4,4	↗
Luvattomia poissaoloja vähintään viikoittain, %.	3,2	3,5	-	3,8	↘
Tuntee itsensä yksinäiseksi, %.	9,4	10,4	16,5	15,7	↘
Vähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu, %.	15,4	15,9	22,7	24,9	↘
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, %.	18,0	19,6	25,0	27,1	↘

Taulukko 2. Kouluterveydenhuollon tuloksia, 8. ja 9.-luokkalaista Pohjois-Pohjanmaalla. Lähde: THL, Sotkanet.

Pandemia heikensi lasten ja nuorten hyvinvointia, eikä se ole palautunut vuoden 2023 kouluterveyskyselyn tulosten perusteella. Kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokkaisten kokemus kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsemisestä heikkeni pandemian aikana ja vuonna 2023 tulos on heikentynyt entisestään (taulukko 2). Lisäksi kohtalainen ja vaikea ahdistuneisuus on lisääntynyt edelleen vuonna 2023. Samoin niiden oppilaiden osuus, jotka kokivat terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi.

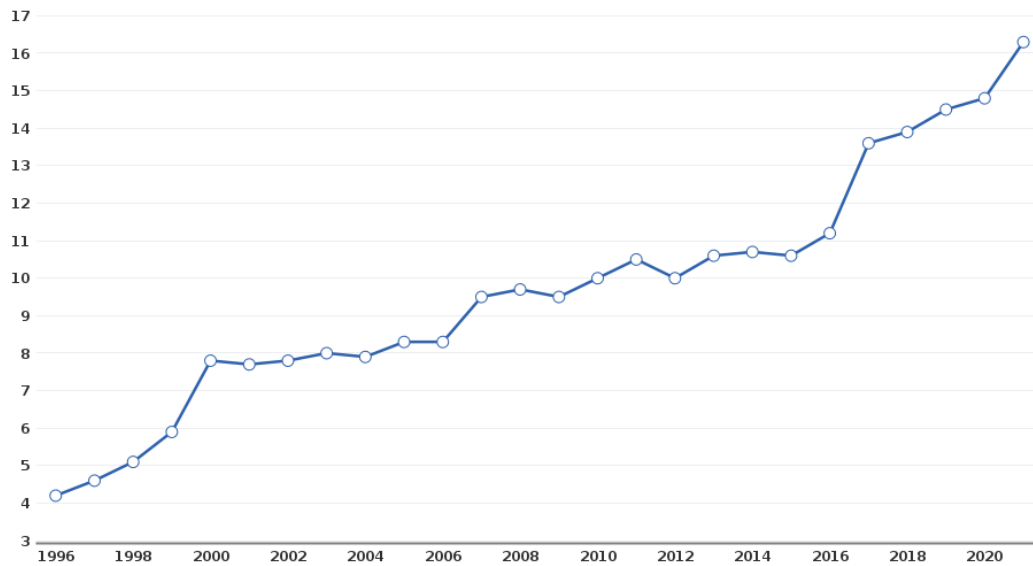
1.5 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin heikentyminen

Covid-19 pandemia vuosina 2020–2022 heikensi lasten ja nuorten hyvinvointia. Pandemian vaikutukset voivat vaikuttaa vielä pitkään sen aikana kertyneen hoitovelan vuoksi.¹⁴ Lasten ja nuorten psyykinen kuormitus on lisääntynyt kuitenkin jo pidempään, mikä on nähtävissä muun muassa nuorten erikoissairaanhoidon avohoidon ja psykiatristen laitoshoidon osastojaksojen määrän kasvuna (kuva 7 ja 8) sekä kouluterveyskyselyssä masennusoireiden kasvuna.

¹⁴ UNICEF, [SOWC-2021-full-report-English.pdf \(unicef.org\)](https://www.unicef.org/reports/SOWC-2021-full-report-English.pdf)

Psykiatrian laitoshoidon hoitajaksot 13 - 17-vuotiailla / 1 000 vastaavan ikäistä

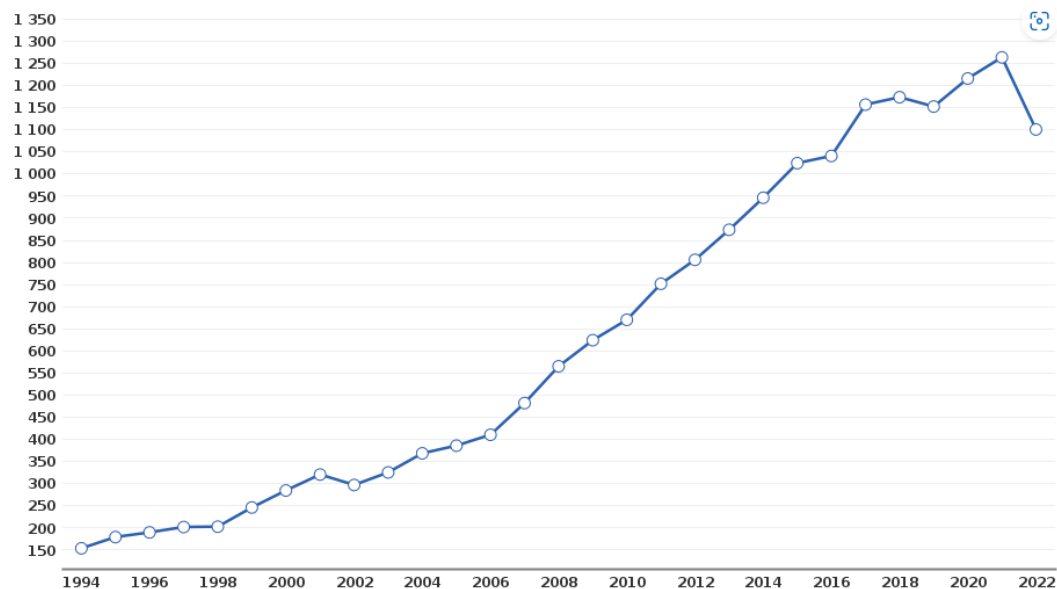
info ind. 2559 Alue: Koko maa Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 7. Psykiatrian laitoshoidon hoitajaksot 13–17-vuotiailla / 1000 vastaavan ikäistä. Lähde: THL, Sotkanet

Erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit, nuorisopsykiatria / 1 000 13 - 17-vuotiasta

info ind. 2484 Alue: Koko maa Sukupuoli: Yhteensä

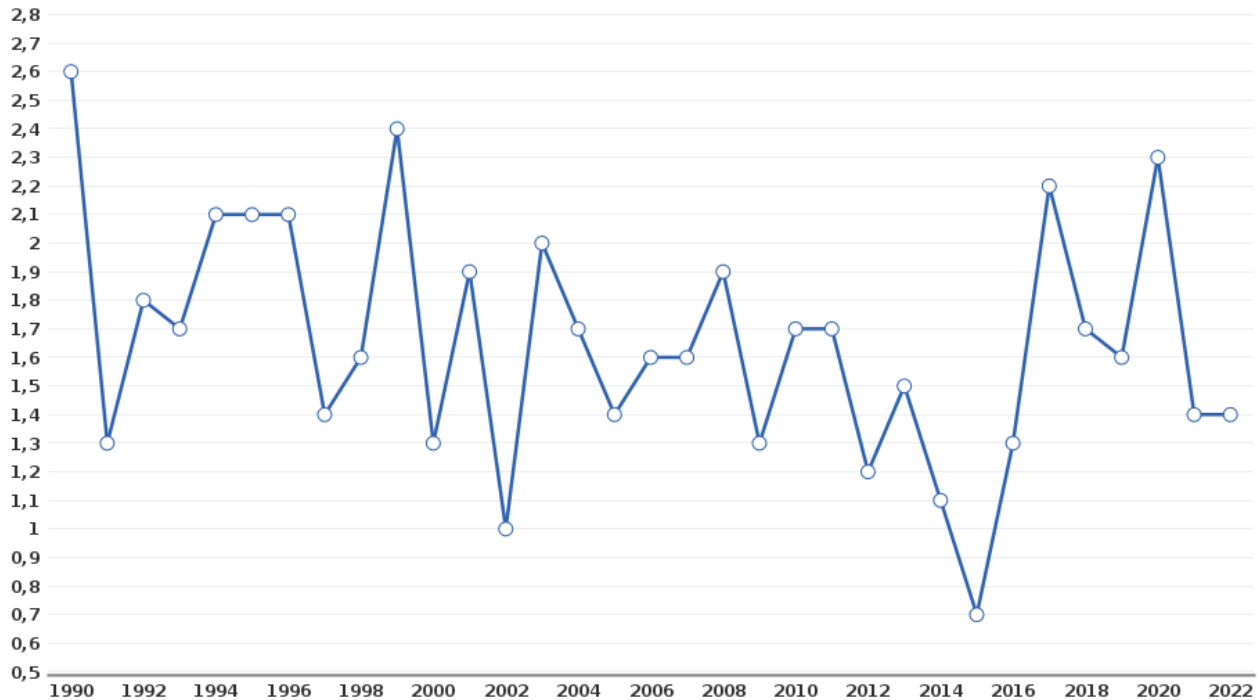

Kuva 8. Erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit, nuorisopsykiatria / 100 13–17-vuotiasta. Lähde: THL, Sotkanet

Lasten pahoinvointia voidaan tarkastella myös itsemurhatilastojen kautta. Kuvassa 9 on 0–17-vuotiaiden itsemurhat Suomessa/100 000 vastaavan ikäistä lasta. Kuva osoittaa, että itsemurhien määrät vaihtelevat vuosittain, mutta itsemurhat ovat olleet laskusuunnassa 2000-luvulla, paitsi vuosina 2017 ja 2020 luvut ovat korkeammat. Vuosina 2021–2022 luvut ovat neljää edellisvuotta matalammat.

Itsemurhat 0 - 17-vuotiailla / 100 000 vastaavan ikäistä

info ind. 3107 Alue: Koko maa Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 9. Itsemurhat 0–17-vuotiailla/100 000 vastaavan ikäistä lasta Suomessa. Lähde: THL, Sotkanet.

THL on kerännyt tietoa koronaepidemian vaikutuksista oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointiin ja oppilashuoltopalveluihin erilliskyselyin sekä Kouluterveyskyselyillä. THL:n selvitysten ja tutkimusten mukaan lasten ja nuorten hyvinvointihaasteet, esimerkiksi mielenterveysongelmat, yksinäisyys ja opiskeluvaikeudet lisääntyivät korona-aikana.¹⁵

THL:n ja OPH:n opiskeluhuoltopalvelujen 2022 seurantakyselyllä (OPA-seuranta) on kerätty tietoa yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämisestä, toteuttamisesta, yhteistyöstä ja työn edellytyksistä lukuvuonna 2021–2022. Vuoden 2022 OPA-seurannassa opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaisilta kysyttiin lisäksi näkemyksiä oppilaiden ja opiskelijoiden tuen tarpeista ja ammattilaisten mahdollisuuksista tarjota tukea.

Opiskeluhuoltopalvelujen näkökulmasta lasten ja nuorten tuen tarpeet ja monet yksittäiset ongelmat ovat edelleen kasvaneet lukuvuoden 2021–2022 aikana. Kaksi kolmasosaa opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaisista arvioi oppilaiden mielenterveysongelmien ja poissaolojen lisääntyneen keväästä 2021. Opiskelijoiden tukemiseksi oli tarvittu monialaista yhteistyötä aikaisempaa useammin.¹⁶

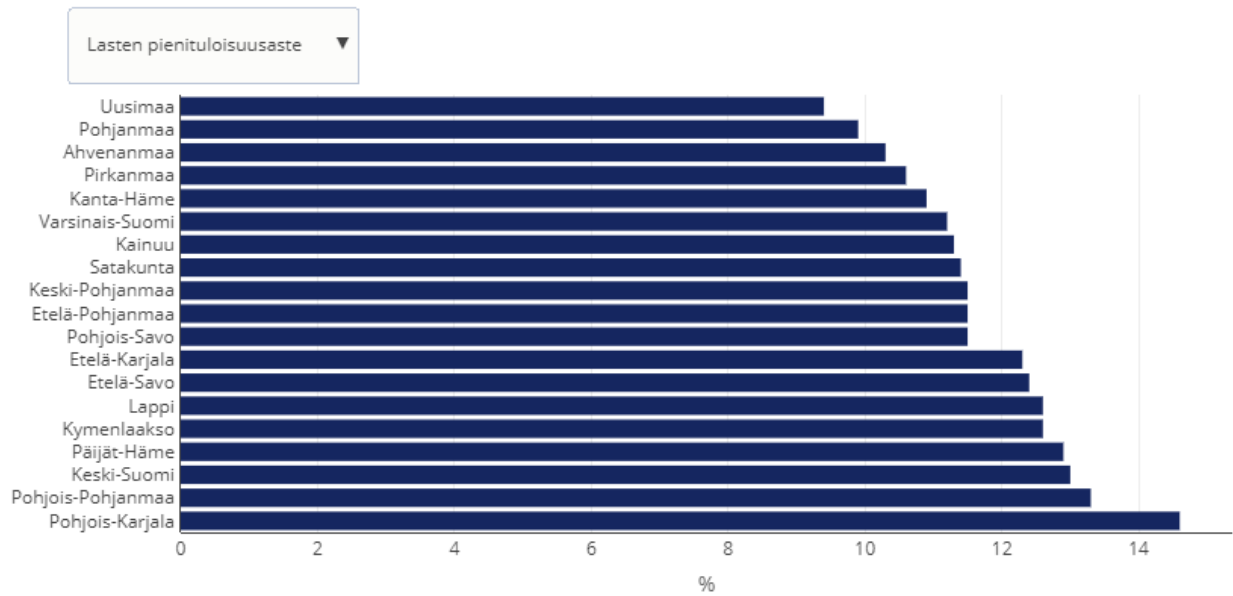
Yksi lasten ja nuorten hyvinvointia heikentävä asia Suomessa on lisääntynyt lapsiperheköyhyys. Lapsiperheköyhyys on taloudellisten resurssien vähäisyydestä johtuvaa hyvinvoinnin vajetta, toimintamahdollisuuksien puutetta tai poissulkemista, joka estää tai haittaa lasten oikeuksien ja potentiaalinsa toteutumista. Lapsiperheköyhyyteen liittyy pienet tulot, toimeentulotuen saanti ja koetut toimeen-

¹⁵ THL, Oppilaiden ja opiskelijoiden kasvavat ongelmat ja koronan heikentämät palvelut edelleen arkea opiskeluhuoltopalveluissa –OPA 2022 -seurannan tuloksia.

¹⁶ THL ja Opetushallitus, Kohti yhteistä työtä hyvinvointialueilla, Opiskeluhuoltopalvelujen seuranta OPA 2022

tulovaikeudet. Pienituloiseksi lasketaan, kun lapsi asuu kotitaloudessa, jonka tulot ovat alle 60 prosenttia maan keskimmaisista tuloista¹⁸. Lasten pienituloisuusaste on Pohjois-Pohjanmaalla toiseksi suurinta (kuva 9).

Köyhyys koskettaa Suomessa joka yhdeksää lasta. Lapsiperheköyhyyden riskitekijöitä ovat vanhempien ero, työttömyys ja sairastuminen. Köyhyyden seuraukset näkyvät lapsiperheen arjessa. Taloudellinen niukkuus voi pakottaa säästämään sekä pakollisista elämisen kustannuksista että vapaa-ajan aktiviteeteista. Köyhyys aiheuttaa sosiaalista ulkopuolisuuden tunnetta ja psyykkistä kuormitusta.¹⁷

Kuva 10. Lasten pienituloisuusaste maantieteellinen jakautuminen. Lähde: THL, Sotkanet.

Pohjois-Pohjanmaalla noin 8 % lapsiperheistä on saanut toimeentulotukea (kuva 10). Toukokuussa 2023 Pohjois-Pohjanmaalla yleistä asumistukea saavista oli lapsiperheitä 19,3 %, joista yhden huoltajan perheitä oli 71 %. Vuonna 2021 joka viides lapsiperhe oli yhden vanhemman vastuulla. Lapsiperheiden pienituloisuus ja ahtaasti asuminen oli vuonna 2021 Pohjois-Pohjanmaalla yleisempää kuin maassa keskimäärin.¹⁸

¹⁷ Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö, [Lapsiperheköyhyys datana - Itla, \(8.4.2024\)](#)

¹⁸ THL, Sotkanet

Kuva 11. Toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden maantieteellinen jakautuminen. Lähde: THL, Sotkanet.

1.6 Arviointikysymykset ja -kriteerit

Tavoitteena on selvittää kuraattori- ja psykologipalveluiden saatavuus perusopetuksessa (vuosiluokat 1–9) Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella syksyllä 2023.

Arvioinnin kohteena oli psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuus perusopetuksessa (vuosiluokat 1–9) sekä henkilöstömitoituksen ja monialaisen yhteistyön toteutuminen.

Pääkysymys:

- Miten hyvin perusopetuksen kuraattori- ja psykologipalvelut ovat toteutuneet?

Osakysymykset:

- Onko psykologi- ja kuraattoripalveluita toteutettu oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti palveluiden saatavuuden, henkilöstömitoituksen ja yhteistyön osalta?
- Miten moniammatillinen yhteistyö koulun ja hyvinvointialueen psykologien ja kuraattorien välillä toteutuu? Ovatko tehtävät ja vastuunjaot koulun ja oppilashuollon välillä selkeät?
- Ovatko alueen koulutuksen järjestäjät tehneet opiskeluhuoltosuunnitelmat 1.8.2023 mennessä?
- Mitä lainmukaisen palveluiden saatavuuden varmistamiseksi on tehty?
- Miten hyvin palvelut toteutuvat koulutuksen järjestäjän näkökulmasta?

Arvioinnissa käytetyt kriteerit:

- Hyvinvointialueen strategia
- Hyvinvointialueen sote-järjestämissuunnitelma

- Valtioneuvoston asetus psykologi- ja kuraattoripalveluiden henkilöstömitoituksesta
- THL:n Lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon henkilöstömitoitussuositukset 2023
- Kouluterveyskyselyn tulokset vuosilta 2017–2023
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)
- Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta (377/2022)

Hyvinvointialueen strategian yksi painopiste on *”Ihmistä varten”*. Tämän alla strategisena periaatteena on:

”Osallisuus, varhainen tuki, onnettomuuksien ehkäisy sekä omaehtoinen terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden parantaminen painottuvat.” Tätä periaatetta tavoitellaan painottamalla palvelurakenteessa ehkäisevää ja ennakoivaa työtä.

”Palvelut ovat tarpeenmukaiset ja lähellä saavutettavissa monin eri tavoin.” Tätä periaatetta tavoitellaan kehittämällä lähipalvelujen yhdenvertaista saavuutta ja saavutettavuutta.

Sote-järjestämissuunnitelmassa on yhtenä lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdistuvana tavoitteena *”Lapsi, nuori tai perhe saa tarvitsemansa tuen oikea-aikaisesti kotiin tai arjen ympäristöön, jolloin raskaimpia palveluita käyttävien osuus vähenee”*. Sote-järjestämissuunnitelmassa koulupsykologi- ja kuraattoripalvelua koskevana mittarina on *”kuraattori- ja psykologipalveluihin pääsy lakisääteisessä ajassa, %”* (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013).

Talousarvio 2023 ja taloussuunnitelma 2023–2025 sisältää Kotona ja arkiympäristössä tapahtuvan tuen ja palvelujen yhtenä mittaritietona *”Kuraattori- ja psykologipalveluihin pääsyn lakisääteisessä ajassa, %”*.

Lisäksi Talousarvion 2023 ja taloussuunnitelman 2023–2025 mukaan *”Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue on saanut STM:ltä rahoitusta vuosille 2023–2024 lapsibudjetoinnin kehittämiseen. Hankkeessa on mukana Oulun ja Nivalan kaupungit sekä Sievin kunta, joilla on jo kokemusta lapsibudjetoinnin hyödyntämisestä päätöksenteon tukena. Lapsibudjetoinnin tavoitteena on parantaa lasten, nuorten ja perheiden palveluiden vaikuttavuutta, vahvistaa resurssien kohdentamista oikeisiin toimiin oikeaan aikaan sekä edistää lapsen oikeuksien toteutumista.*

Lapsibudjetoinnin avulla vahvistetaan myös yhdyspintatyön tiedolla johtamista lasten ja nuorten palvelukokonaisuudessa. Hankkeen tavoitteena on rakentaa lapsibudjetoinnin malli, jolla lapsibudjetointia toteutetaan hyvinvointialueen ja peruskuntien yhteistyössä. Mallissa tulee huomioida sekä kunnan että hyvinvointialueen perustehtävät ja vastuut ja kyetä priorisoimaan vaikuttavat toimenpiteet. Hanketyö toimii myös pohjana Pohteen palveluketju- ja palvelukokonaisuusmallin rakentamisessa. Kehittämistyössä huomioidaan Virta-hankkeen avulla työstetyt vähimmäistietosisällöt, kansallinen aura-palveluluokitus sekä palveluiden luokittelu liikennevalomallin mukaisesti. Hankkeen tavoitteet vastaavat hyvin Pohteen lasten, nuorten ja perheiden palvelujen suunnittelukauden tavoitteisiin.”

1.7 Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Arviointi toteutettiin yhteisarviointina Oulun kaupungin tarkastuslautakunnan kanssa siten, että hyvinvointialueen tarkastuslautakunta arvioi aihetta palvelujen järjestäjän näkökulmasta ja Oulun kaupungin tarkastuslautakunta koulutuksen järjestäjän näkökulmasta. Arviointiaihetta selvitettiin yhteisessä arviointitilaisuudessa 18.10.2023 kuulemalla hyvinvointialueen opiskeluhoollon Oulun alueellisten palvelujen vastuualuepäällikköä ja neljää vastuuyksikköpäällikköä sekä Oulun kaupungin sivistyspalvelujen vastuuviranhaltijoita. Lisäksi tietoja pyydettiin hyvinvointialueen Perhe- ja sosiaali-palvelujen toimialueen toimialuejohtajalta tietopyynnöllä.

Arvioinnissa esitetyt havainnot perustuvat arviointitilaisuudessa ja tietopyynnössä saatuihin tietoihin sekä

- Kouluterveyskyselyn 2023 tuloksiin
- THL:n TEA-viisarin, Sotkanetin sekä Lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi-tulosnäkökuvan tietoihin
- Tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen vuodelta 2023
- Kuntaliiton ja Hyvil Oy:n selvitys hyvinvointialueiden ja kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien näkemyksistä opiskeluhoollon yhteistyön toimivuudesta

Arvioinnilla haluttiin selvittää palvelujen toteutumista syksyllä 2023, jotta palvelujen saatavuuden ja palvelujen kehittymistä voidaan seurata tulevaisuudessa.

3. HAVAINNOT

3.1. Psykologi- ja kuraattoripalvelut

Psykologi- ja kuraattoripalveluissa nähdään tärkeänä varmistaa, että palvelut ovat saatavilla lasten ja nuorten arkisissa oppimisympäristöissä ja opiskeluhuollosta muodostuu toimiva kokonaisuus yhteistyössä koulujen ja opetuksen järjestäjien kanssa.

Opiskeluhuollon Oulun alueellisissa palveluissa toimii neljä esi- ja perusopetuksen kuraattori- ja psykologipalveluista vastaavaa yksikköä sekä lisäksi kaksi toisen asteen yksikköä lukio- ja ammattikouluissa opiskelevia varten. Lähiesihenkilöillä (vastuuyksikköpäälliköt) on 20–30 alaista yksikön mukaan.

Keskeinen ongelma opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisessä on henkilöstövaje, erityisesti psykologien vähyyys. Hyvinvointialueelle siirtyminen ei muuttanut henkilöstön resurssitilannetta siitä, kun alueen kunnat tuottivat palvelun. Siten olemassa olleet ongelmat henkilöstön määrässä ovat siirtyneet hyvinvointialueelle.

Psykologi- ja kuraattoripalvelujen suurimpina haasteina ovat lasten, nuorten ja perheiden kasvaneet palvelutarpeet, muiden palvelujen saatavuuden haasteet sekä koulupsykologien rekrytointihaasteet. Lisäksi työntekijöihin liittyvinä haasteina mainitaan henkilöstön työhyvinvointi ja jaksaminen muutosvaiheessa johtuen yhdyspintatyöskentelyn alkuvaiheen määrittelemättömyydestä ja työkuormituksesta.

Henkilöstö on kokenut positiivisena hallinnollisen uudistuksen, jossa kuraattorit ja psykologit työskentelevät samoissa yksiköissä ja samojen esihenkilöiden alaisuudessa kouluterveydenhoitajien kanssa. Työntekijöiden ammatillinen tuki on aiempaa vahvempaa, kun ympärillä on tiimi. Lisäksi positiivisena on koettu se, että esihenkilöresurssi on lisääntynyt hyvinvointialueelle siirryttäessä.

Hyvinvointialueelle siirtyminen on tarkoittanut kuraattoreille ja psykologeille työnantajan vaihtumista. Siten muutos on vaikuttanut heidän työnsä arkeen, vaikka itse työn sisältö ei ole muuttunut. Pääasiassa koulun ja opiskeluhuollon työntekijöiden välinen yhteistyö kouluilla on koettu jatkuneen kuten aiemmin, hyvänä ja toimivana. Henkilöstö on kuitenkin kokenut arkisia muutoksia, kuten sen, ettei heitä kaikilla kouluilla ole enää kutsuttu koulun henkilöstötilaisuuksiin organisaation vaihduttua. Arkipuheeseen on voinut tulla ilmaisuja ”meistä ja teistä”.

Opiskeluhoitoryhmien on koettu jatkuneen sujuvasti ja hyvät yhteisöllisen työn käytänteet ovat pääasiassa jatkuneet. Työ tapahtuu edelleen koulujen tiloissa.

Hyvinvointialue ei ole vielä laatinut omavalvontasuunnitelmaa opiskeluhuollon kokonaisuuden osalta (tilanne syksyllä 2023). Omavalvontaa toteutetaan muun muassa seuraamalla kuukausittain toteutuvia määräaikaista ja laajoja terveystarkastuksia. Psykologi- ja kuraattoripalvelujen määräaikojen toteutumista seurataan vuosittain. Samoin yksittäisten strategian mukaisten menetelmien käyttöä (kuten IPC ja Lapset puheeksi) seurataan vuosittain.

Työnjaon selkeys

Hyvinvointialueen kokemus on, että henkilöstön tehtävissä ja työnjaossa eri toimijoiden välillä ei ole tapahtunut muutoksia hyvinvointialueuudistuksen yhteydessä. Oulun alueella työnjaossa esimerkiksi kuraattori- ja psykologipalveluiden ja psykiatristen sairaanhoidon välillä on voinut olla jonkin verran vaihtelua eri sote-keskusten alueella ennen hyvinvointialueuudistusta, samoin opettajien ja opiskeluhuollon palveluiden välisessä työnjaossa koulukohtaisesti. Toimintakäytänteiden tunnistaminen ja yhtenäistäminen on alkuvaiheessa ja työnjakoa kehitetään yhdessä koulujen ja Pohteen muiden toimijoiden kanssa.

Oulun kaupungin sivistyspalveluissa on koettu, että työnjako hallinnon tasolla on selkeää, mutta yksikötasolla voi olla paikoin epäselvyyttä siitä, mitkä asiat kuuluvat opiskeluhuollon työntekijöiden tehtäviin. Muutoksen yhteydessä koulujen yhteydenottomahdollisuutta on laajennettu kaikkiin opiskeluhoitopalveluihin.

Kehittämistyö

Opiskeluhuollon kehittämisen rakenteita ja hyvinvointialueen käytäntöjä sekä päätöksentekorakennetta on kuvattu epäselväksi. Opiskeluhuollon yhteistyöryhmä on aloittanut toimintansa keväällä 2023, ja sen myötä toivotaan parannusta myös kehittämistyön rakenteisiin ja käytänteisiin.

Hyvinvointialueella on perustettu ammatillisen kehittämisen työryhmät psykologeille ja kuraattoreille henkilöstön aloitteesta. Lisäksi vastuuyksikötasolla henkilöstöltä kerätään palautetta ja ideoita toiminnan kehittämiseen. Henkilöstön edustus on mukana laajassa johtoryhmätyöskentelyssä.

Opiskeluhuollon ammattilaisten kertoman mukaan työpanosta kohdistuu runsaasti lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden hoitamaan ja kannattelevaan työhön. Kuraattorit ja psykologit ovat tuoneet esihenkilöilleen tietoa, että mielenterveyden tuen järjestämisessä on selkeyttämisen ja kehittämisen tarvetta.

Yhdyspintatyö alueellisten psykiatristen palveluiden kanssa on uudessa organisaatiossa käynnistynyt hyvin keväällä 2023, mutta yhteiset ohjeistukset ja toimintamallit ovat edelleen kehitteillä. Lasten ja nuorten mielenterveyden tuen prosesseja kehitetään esihenkilöiden näkökulmasta Pohteella aktiivisesti.

Yksittäisistä asiakasprosesseista esiin nousi neuropsykiatristen (nepsy) lasten prosessi, jonka koettiin toimivan osittain hyvin. Osa neuropsykiatrista selvittelyistä saattaa kuitenkin ohjautua yksin opiskeluhuollon työntekijän hoidettavaksi sen sijaan, että prosessiin edettäisiin monialaisen asiantuntijaryhmätyöskentelyn ja koulun tukitoimien suunnittelun ja käyttöönoton kautta. Työntekijöiden näkökulmasta nepsy-selvitysprosessissa on selkeyttämisen ja kehittämisen tarvetta. Esimerkiksi, vanhempain varttiin ja oppilaan kehityskeskusteluun kouluilla olisi tärkeää ottaa mukaan opiskeluhuollon työntekijä, mikäli oppilaan asiaan liittyy huolta ja tukitoimien ja selvittelyjen tarvetta.

Opiskeluhuollon näkemyksen mukaan keskeinen kehittämistoimenpide on psykologirekrytoinnin tehostaminen. Rekrytoinnin tehostamiseksi on mietitty keinoina rekrytointimateriaalin ja somemainonnan kehittämistä, oppilaitosyhteistyön tiivistämistä ja säännönmukaista yhteydenpitoa. Johtavan psykologin viran perustaminen on valmistelussa. Lisäksi työnteon sujuvoittamiseksi perehdytysuunnitelmaa on yhdenmukaistettu alkusyksyllä 2023. Myös työnkuvia kehitetään ja yhdenmukaistetaan alueellisessa yhteistyössä.

Kehittämistarpeena nähdään myös yhteisöllisen työn yhdenvertaisen saatavuuden ja riittävän yhdenmukaisen toteutuksen turvaamisen. Lisäksi mainitaan ennaltaehkäisevään työhön panostaminen lain velvoittavalla tavalla.

Opiskeluhuollon kehittämistavoitteita on suunniteltu yhdessä koulutuksen järjestäjän kanssa, mutta suunnitelmaa ei ole vielä hyväksytty. Suunnitelman mukaiset tavoitteet pyritään toteuttamaan tulevaisuudessa. Kehittämistoimina mainitaan yhteisöllisen työn yhdenmukaistaminen, viestinnän ja yhteistyön tiivistäminen koulu- ja oppilaitosrajapintaan.

3.2. Henkilöstömitoituksen toteutuminen

Arviointimuistiota laadittaessa huhtikuussa 2024 Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue ei ole pystynyt raportoimaan psykologi- ja kuraattoripalvelujen lakisääteisen henkilöstömitoituksen ja palveluihin pääsyn määräaikojen toteutumista alueellaan vuonna 2023¹⁹. Arviointitilaisuudessa saadun tiedon mukaan, vuonna 2020–2022 oppilasmäärät ovat vaihdelleet noin 890–1700 oppilasta / kuraattori ja psykologi työntekijäpari.

Perhe- ja sosiaalipalvelujen arvio on, että kuraattoripalvelut toteutuvat mitoituksen osalta lakisääteisesti muilla alueilla Oulua lukuun ottamatta. Hyvinvointialueella ei ole täyttämättä kuraattorin vakansseja, mutta mitoitukseen verrattuna alueelta puuttuu kuraattoreja. Saadun tiedon mukaan Oulun alueellisissa palveluissa on 17 kuraattorin vaje suhteessa mitoitukseen ja 21 psykologin vaje suhteessa mitoitukseen.

Hyvinvointialueella on kohdennettu psykologi- ja kuraattoriresurssia hyvinvointialueen sisällä tarpeenmukaisesti eri alueiden kesken. Lisäksi puuttuvaa henkilöstöresurssia on korvattu hankkimalla korvaavaa palvelua ostopalveluna. Psykologipalveluja on ostettu yhteensä noin 900.000 eurolla vuonna 2023. Kuraattoripalveluja ei ole hankittu ostopalveluina. Osassa alueen kunnissa on havaittu psykologipalvelujen vähentymistä, kun aikaisempia ostopalvelusopimuksia on irtisanottu vuoden vaihteessa 2023–2024.

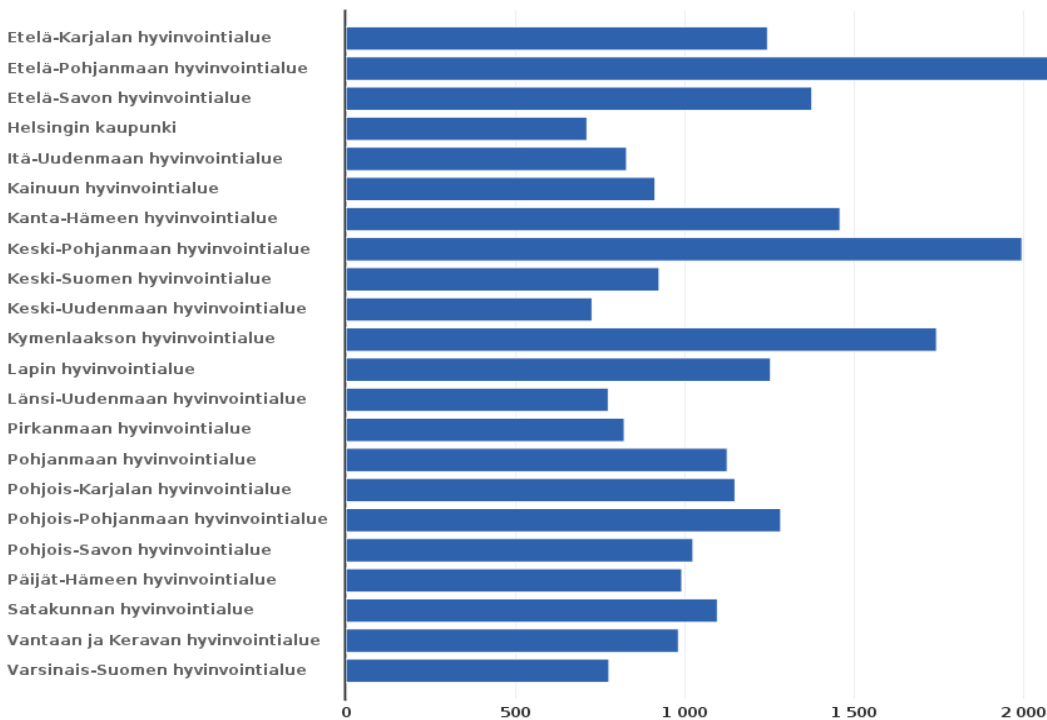
Valtio on ohjannut rahoitusta vuosina 2023–2024 hyvinvointialueille oppilas- ja opiskeluhuollon vahvistamiseen. Hyvinvointialue ei ole käyttänyt vuonna 2023 valtion myöntämää rahoitusta oppilas- ja opiskeluhuollon vahvistamiseen perustamalla tai täyttämällä psykologien tai kuraattorien uusia virkoja. Perusteluksi tähän on kerrottu, että kaikkia jo olemassa oleviakaan psykologivakansseja ei ole pystytty täyttämään. Lisäksi arvioinnissa tuli esiin, että hyvinvointialueella ei ole täyttämättömiä kuraattorivakansseja, mutta mitoituksen vaatimasta kuraattorimäärästä puuttuu 17 kuraattoria. Hyvinvointialue on käyttänyt vuonna 2023 noin 900.000 euroa ostopalveluina hankittuihin psykologipalveluihin.

1.8.2023 lähtien yhtä psykologia kohden on saanut olla enintään 780 oppilasta. Vuoden 2023 osalta ei ole vielä saatavilla tietoa psykologien opiskelijamäärästä. Viimeisin tieto on vuodelta 2021 (kuva 11). Vuoden 2021 tieto on vanhentunutta, mutta siitä on havaittavissa, että psykologien opiskelijamäärissä on ollut suuria hyvinvointialuekohtaisia eroja opiskelijamäärissä (727–2221 opiskelijaa/psykologi).²⁰

1.8.2023 lähtien yhtä kuraattoria kohden on saanut olla enintään 670 oppilasta. Vuoden 2023 osalta ei ole vielä saatavilla tietoa kuraattorien opiskelijamäärästä.

¹⁹ Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen tilinpäätös 2023, Liite 3.

²⁰ THL, Sotkanet.

Kuva 12. Psykologien opiskelijamäärä/henkilötyövuosi vuonna 2021, peruskoulu. Lähde: THL, Sotkanet.

3.3. Seurantamittarit ja raportointi

Kuraattori- ja psykologipalvelujen toteutumista, palveluihin pääsyn määräaikoja sekä henkilöstömitoituksen mitoitus seurataan erilaisilla valtakunnallisilla sekä hyvinvointialueen omilla mittareilla.

Hyvinvointialueella on valmistelussa hyvinvointisuunnitelma vuosille 2024–2025 ja sen liitteenä lasten ja nuorten alueellinen hyvinvointisuunnitelma. Hyvinvointisuunnitelman mittariliitteessä on indikaattori Kuraattori- ja psykologipalveluihin pääsy lakisääteisessä ajassa, % (Oppilas- ja opiskelija-huoltolaki 1287/2013), jota hyvinvointialue ei pysty vielä raportoimaan, kuten edellä on jo mainittu. Hyvinvointialue pyrkii kehittämään raportointiaan siten, että seurantatiedot saadaan vuosittain. Aikataulu ei ole vielä tiedossa.

Kouluterveydenhuollon osalta 8. luokkalaisten terveystarkastukset sekä koulupsykologien ja koulukuraattorien viikoittainen työpanos ovat osa HYTE-kertoimen prosessi-indikaattoreita, joita seurataan valtakunnallisesti. HYTE-kertoimen tietoja käytetään ensimmäisen kerran vuoden 2026 hyvinvointialueiden rahoitusta myönnettäessä. HYTE-kertoimen tietojen keruuta valmistellaan parhaillaan.

Kouluterveyskysely, TEA-viisari ja OPA-kysely ovat valtakunnallisia kyselyitä, joiden avulla kartoitetaan nuorten hyvinvointia ja opiskeluhoollon tilannetta. Kouluterveyskyselyn ja TEA-viisarin tulokset ovat saatavilla alueittain ja koulukohtaisesti vuosittain.

Vuodesta 2023 lähtien Oulun kaupungin sivistyspalvelut nojaavat hyvinvointialueelta saatavaan tietoon psykologi- ja kuraattoripalvelujen toteutumisessa. Siihen asti kaupunki raportoi tiedot omista järjestelmistään. Hyvinvointialueudistuksen yhteydessä yhteistyössä ei onnistuttu varmistamaan

psykologi- ja kuraattoripalvelujen henkilöstömitoituksen ja palveluun pääsyn määräaikojen seurantatietojen saamista vuodelta 2023. Tällä hetkellä tietojärjestelmistä puuttuu opiskeluhuollon yhteisöllistä työtä mittaavat indikaattorit.

Vaikuttavuuden mittaristoa kehitetään Pohteen, Oulun ja Nivalan kaupunkien sekä Sievin kunnan yhteisessä Lapsibudjetoinnin hankkeessa, joka on käynnissä vuoden 2024 loppuun saakka. Oulun kaupungin sivistyspalvelut näkee tarpeellisena, että hyvinvointialue ja koulutuksen järjestäjä määrittelevät yhdessä opiskeluhuollon kokonaistarpeen arvioinnissa käytettävät mittarit.

3.4. Monialaisen yhteistyön toteutuminen

Hyvinvointialueen ja Oulun kaupungin viranhaltijoilta kysyttiin kirjallisesti näkemyksiä siitä, miten monialainen yhteistyö toteutuu tällä hetkellä. Hyvinvointialueen näkemykset olivat myönteisempiä kuin Oulun kaupungin sivistyspalvelujen näkemys. Hyvinvointialueen vastauksissa koetaan, että erilaisissa rooleissa toimivat henkilöt tekevät säännöllisesti yhteistyötä erilaisissa yhdyspintaryhmissä, joissa työskentelylle on määritelty yhteisiä tavoitteita. Yhteistyö koetaan tärkeäksi ja yhteistyön kokonaisuuden tarkentaminen on aloitettu. Strategisen tason yhteistyötä on aloitettu alueellisessa opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä. Yhdyspintatyön rakenteiden ennakoitaan kehittyvän edelleen toiminnan vakiintuessa.

Oulun kaupungin vastauksissa puolestaan koettiin, että nykyinen toimiva vuorovaikutus perustuu aiempiin kaupungin verkostoihin ja yhteistyömalleihin (entisen organisaation toimijoiden eli sivistys- ja kulttuuripalvelujen ja hyvinvointipalvelujen kesken). Uutena on tiivis yhteistyö osallisuus-, yhdyspinta- ja hyvinvointikoordinaattorin ja hyvinvoinnin edistämisen johtajan välillä. Kaupungin toivomia yhteistyörakenteita ei ole toistaiseksi vahvistettu ja vuorovaikutus on pistemäistä ja etäällä Pohteen johdosta. Tässä nostettiin esiin myös toimivaltakysymykset. Erillisiä neuvotteluja käydään käytännön asioista, kuten kehitysvammaisten lasten aamu- ja iltapäivätoiminnasta sekä psykologien ja kuraattorien käyttämistä tiloista ja niiden käyttöasteista.

Oulun kaupungin vastauksissa tuotiin esiin myös kaupungin aiempiin monialaisiin toimintamalleihin sitoutuminen ja ammatillisten professioiden siiloutuminen, jota eri ministeriöiden myöntämä rahoitus vahvistaa.

Oulun kaupunki on laatinut opiskeluhuoltosuunnitelmat (sivistyslautakunnan päätös 20.6.2023). Koulutuksen järjestäjä näkee, että opiskeluhuoltosuunnitelmat ovat yksi tärkeä osa koulutuksen järjestäjän opiskeluhuollon omavalvonnan kokonaisuutta. Ne ohjaavat ja yhtenäistävät kouluyksiköissä toteutettavaa yhteisöllistä ja ennalta ehkäisevää opiskeluhoitoa.

Oulun kaupungissa toimii koulutuksen järjestäjäkohtainen opiskeluhuollon ohjausryhmä, joka vastaa järjestäjätasolla opiskeluhuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Ohjausryhmään kuuluu hyvinvointialueelta opiskeluhuollon Oulun alueellisista palveluista palvelualuejohtaja, opiskeluhuollon vastuualuepäällikkö sekä lasten ja nuorten asiantuntija.

Hyvinvointialueelle on perustettu alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä, joka valmistelee aluevaltuustolle opiskeluhuollon alueellisen suunnitelman. Lisäksi sen tehtävänä on seurata millä tavalla opiskeluhuoltosuunnitelma ja monialainen yhteistyö toteutuvat hyvinvointialueella.

Kuntaliitto ja Hyvil ovat selvittäneet hyvinvointialueiden ja kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien näkemyksiä opiskeluhuollon yhteistyön toimivuudesta valtakunnallisella kyselyllä 20.-30.11.2023. Kyselyyn vastasi 150 kuntaa ja muuta kuntataustaista koulutuksen järjestäjää. Tulosten mukaan 30 % kunnista piti opiskeluhuollon alueellisen yhteistyöryhmän työskentelyn toimivuutta melko tai erittäin toimivana. Toiminnassa myönteisenä koettiin kokousten säännöllisyys ja hyvä esivalmistelu, ryhmässä laajaa asiantuntemusta sekä yhteisiä tavoitteita ja linjauksia. Haastavana pidettiin isoa osallistujajoukkoa, tiedonkulkua, järjestäjätahojen erilaisuutta ja erilaisia tarpeita, kokonaisuuden laajuutta (minkä tason asioita käsitellään), ryhmän tehtävän ja tarkoituksen epäselvyyttä ja ryhmän jäsenten osaamisen vaihtelevuutta.²¹

Kyselyssä kysyttiin myös käytännön yhteistyöstä hyvinvointialueen opiskeluhuoltopalvelujen henkilöstön ja oppilaitosten opetushenkilöstön välillä. Kuntien vastaajista 3 % koki, että yhteistyö toimii paremmin kuin ennen uudistusta, 38 % koki, että uudistuksella ei ole ollut vaikutusta yhteistyön toteutumiseen ja 56 % koki, että yhteistyö toimii huonommin kuin ennen uudistusta. Vastaajat kokivat onnistumisia mm. työntekijöiden välisen yhteistyön jatkumisessa, moniammatillisen yhteistyön toimivuudessa, työntekijöiden määrän kasvussa, palveluiden monipuolistumisessa, työntekijöiden sitoutuneisuudessa ja aktiivisuudessa sekä suunnitelmallisuudessa tiivistää yhteistyötä ja selkeyttää kokonaisuutta. Haasteina puolestaan koettiin oppilaita koskevien tietojen luovuttamiseen liittyvät epäselvyydet ja byrokratia, henkilöstöpula (erityisesti psykologipalvelut), henkilöstön vaihtuvuus, henkilöstön tavoitettavuus oppilaitoksissa, vähentyneet resurssit, ostopalveluhenkilöstöllä ei aikaa yhteisölliseen työhön ja heikko tiedottaminen hyvinvointialueilta koulutuksen järjestäjille. Lisäksi hyvinvointialueen organisaatio nähdään epäselvänä.¹¹

Kyselyn tuloksissa korostuu se, että yhteistyö hakee vielä monilla alueilla muotoaan. Opiskeluhuollon yhteistyöhön on kohdistunut yhteistyön alkuvaiheessa mm. tietojärjestelmiin liittyviä haasteita sekä epäselvyyttä tietojen luovuttamisen käytännöistä.¹¹

3.5. Oppilaiden ja perheiden kokemus palveluiden saatavuudesta

Oppilaiden ja perheiden kokemuksia kuraattori- ja psykologipalvelujen toimivuudesta kerätään palvelujen yhteydessä, mutta ei systemaattisesti. Oppilaiden kokemuksista saadaan osittain tietoa kouluterveyskyselyjen kautta.

4. ja 5. luokkalaisten käynnit koulukuraattorilla ovat kasvaneet lukuvuosina 2017–2023 (taulukko 3). Käynnit koulupsykologilla ovat olleet kasvusuuntaiset lukuun ottamatta vuotta 2023.

Indikaattori	2017	2019	2021	2023
Käynyt koulukuraattorilla lukuvuoden aikana.	9,7	10,2	10,6	13,4
Käynyt koulupsykologilla lukuvuoden aikana.	2,8	3,0	3,3	2,9

Taulukko 3. Kouluterveyskyselyn indikaattorit vuosilta 2017–2023 (%), 4. ja 5. -luokkalaiset Pohjois-Pohjanmaalla. Lähde: THL, Lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi -tulospäätelmä.

²¹ Kuntaliitto, Hyvil [Yhdyspintafoorumi31012024 Opiskeluhuolto \(kuntaliitto.fi\)](https://www.kuntaliitto.fi/yhdyspintafoorumi31012024_opiskeluhuolto) (27.3.2024)

Vastaavasti koulukuraattorilla ja koulupsykologilla käyneiden 8. ja 9.-luokkalaisten osuus on kasvanut seurantavuosittain (taulukko 4). 8. ja 9. luokkalaisten kokemukset koulukuraattorille ja -psykologille pääsystä ja avunsaannista ovat heikentyneet lukuvuosina 2021–2023. Lisäksi kokemus palvelujen helposta saavutettavuudesta oli myös huonontunut.

Indikaattori	2017	2019	2021	2023	Kehityssuunta
Ei ole saanut tukea ja apua hyvinvointiin koulukuraattorilta lukuvuoden aikana, vaikka olisi tarvinnut.	27,2	22,3	30,0	30,9	↘
Ei ole saanut tukea ja apua hyvinvointiin koulupsykologilta lukuvuoden aikana, vaikka olisi tarvinnut.	31,1	30,4	37,1	38,4	↘
Ei päässyt koulukuraattorille yrittämisestä huolimatta.	0,9	0,9	1,2	1,4	↘
Ei päässyt koulupsykologille yrittämisestä huolimatta.	1,0	1,2	1,7	2,0	↘
Helppo päästä koulukuraattorin vastaanotolle.	64,0	70,6	66,9	62,9	↘
Helppo päästä koulupsykologin vastaanotolle.	58,5	65,1	62,7	57,1	↘
Hyvinvointiinsa tukea tarvinneista apua saaneet: koulukuraattori.	72,8	77,7	70,0	69,1	↘
Hyvinvointiinsa tukea tarvinneista apua saaneet: koulupsykologi.	68,9	69,6	62,9	61,6	↘
Käynyt koulukuraattorilla lukuvuoden aikana.	9,6	10,8	11,7	12,7	
Käynyt koulupsykologilla lukuvuoden aikana.	7,0	7,4	9,1	9,1	

Taulukko 4. Kouluterveyskyselyn indikaattorit vuosilta 2017–2023 (%), 8. ja 9. -luokkalaisten Pohjois-Pohjanmaalla. Lähdet: THL, Lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi -tulospäätelmä.

Tyttöjen ja poikien väliset erot palvelujen käytössä

8. ja 9. -luokkalaisten tyttöjen ja poikien välillä on eroja koetussa hyvinvoinnissa ja palvelujen käytössä. Vuonna 2023 Pohjois-Pohjanmaalla 53 % tytöistä oli tyytyväinen elämäänsä, kun pojista näin koki 80 %. Vastaavasti terveydentilansa koki keskimääräiseksi tai huonoksi 37 % tytöistä ja 17 % pojista. Tytöt hakivat enemmän tukea hyvinvointiinsa kuin pojat. Tytöistä koulupsykologilla oli käynyt 13 % ja pojista 5 %. Myös koulukuraattorilla tytöt kävivät poikia useammin (18 % vs. 7 %).²²

3.6. Kehittämistoimenpiteet palvelujen saatavuuden varmistamiseksi

Vuoden 2023 aikana Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella on pystytty tasapainottamaan kuraattori- ja psykologien palveluja siten, että kunnissa, joissa ei ollut aikaisemmin välttämättä lainkaan palvelua, on nyt pystytty tarjoamaan jonkin verran palvelua. Oppilasmääriä on pystytty näin myös tasapainottamaan jossain määrin.

Pohteella otetaan käyttöön uusi asiakastietojärjestelmä Saga, jota yhtenäistää asiakastiedon kirjaamista ja raportointia. Sagan käyttöön siirtyvät sekä kuraattorit että psykologit.

Hyvinvointialueella on valmistelussa hyvinvointisuunnitelma vuosille 2024–2025 ja sen liitteenä lasten ja nuorten alueellinen hyvinvointisuunnitelma. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman liit-

²² THL, [Lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi](#) | Tableau Public

teeksi hyvinvointialue valmistelee myös alueellista opiskeluhuollon suunnitelmaa. Alueellinen opiskeluhuollon suunnitelma linjaa ja nostaa keskeisiä asioita alueiden piirteet huomioiden. Suunnitelmaa on valmisteltu yhdessä eri toimijoiden kanssa. Alueellinen opiskeluhuollon ryhmä on perustettu ja se kokoontuu säännöllisesti. Opiskeluhuollon tiedotteita kuntiin on aloitettu.

Moniammatillisen yhteistyön vahvistamiseksi on otettu käyttöön yhteisövaikuttavuuden malli, jota laajennetaan asteittain koko Pohteen alueelle. Se osaltaan mahdollistaa yhdyspintatyötä sekä alueellisten erityispiirteiden huomioimista.

Psykologitutkimusten osalta on laadittu koko alueen yhtenäinen ohjeistus ja tutkimuksiin ohjautumista varten yhtenäinen ns. lähetelomake.

Strukturoituja näyttöön perustuvia menetelmiä on otettu käyttöön, kuten IPC (Interpersonal counseling) masennuksen ennaltaehkäisyyn ja hoitoon sekä Cool Kids ahdistuneisuuden ja ahdistuneisuushäiriöiden hoitoon.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue raportoi tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa 2023, että hanketyö lapsibudjetoinnin kehittämiseksi on päässyt käynnistymään vasta vuoden 2024 alusta. Hyvinvointialue julkaisi 16.2.2024 uutisen, jossa se tiedottaa aloittaneensa kehitystyön yhtenäisestä lapsibudjetoinnin mallista, jonka avulla voidaan luoda yhdenmukaiset palveluketjut yhdessä kuntien kanssa. Hankkeessa ovat mukana myös Oulun ja Nivalan kaupungit sekä, Sievin kunta. *Lapsibudjetoinnin kehittäminen osana Pohteen strategista kokonaisuutta* -hanke kestää vuoden 2024 loppuun saakka.

Käynnistyneessä hankkeessa kehittämiskohteena ovat oppilas- ja opiskeluhoito osana laajempaa lasten, nuorten ja perheiden palvelukokonaisuutta. Tavoitteena on yhteensovittaa oppivelvollisuusikäisten lasten ja nuorten kouluympäristössä annettavat palvelut, jotka jakaantuvat Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen ja peruskunnan vastuulle.

Hankkeessa saatujen kokemusten kautta jatkokehitetään toimintamallia, jonka avulla Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue laajentaa lapsibudjetointia koskettamaan oppilas- ja opiskeluhuollon lisäksi koko muuta lasten ja nuorten palvelukokonaisuutta. Hankkeen avulla pystytään parantamaan lasten hyvinvointia ja lasten oikeuksien toteutumista. Lisäksi pystytään luomaan kunnille tilannekuvaa siitä, mikä vaikutus kuntien palveluilla on hyvinvointialueen palveluihin. Hankkeen myötä kyetään asettamaan lapsilähtöisesti taloudellisia ja toiminnallisia tavoitteita, joissa on huomioitu sekä kunnan että hyvinvointialueen perustehtävät ja vastuut.”

Hyvinvointialue kehittää asiakaspalautteen keräämistä järjestämistään palveluista. Arviointimuistiota laadittaessa kaikista hyvinvointialueen palveluista on mahdollista antaa palautetta hyvinvointialueen verkkosivujen kautta (pohde.fi).

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Arvioinnissa selvitettiin psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuutta perusopetuksessa (vuosiluokat 1.–9.) sekä henkilöstömitoituksen ja monialaisen yhteistyön toteutumista.

Keskeisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuudessa on puutteita. Keskeinen ongelma on henkilöstövaje. Henkilöstöpula ja palvelujen saatavuuteen liittyvät ongelmat on tunnistettu jo ennen hyvinvointialueuudistusta kuntien järjestäessä palveluita. Haasteet ovat jatkuneet hyvinvointialueella ja erityisesti psykologipalvelujen saatavuus on heikentynyt vuodenvaihteessa 2023–2024, kun ostopalvelusopimuksia on päättynyt.

Arviointimuistiota laadittaessa **hyvinvointialue ei ole pystynyt raportoimaan palveluun pääsyä ja henkilöstömitoituksen toteutumista vuonna 2023.**

Valtio on ohjannut rahoitusta vuosina 2023–2024 hyvinvointialueille oppilas- ja opiskeluhuollon vahvistamiseen. Hyvinvointialue ei ole käyttänyt vuonna 2023 valtion myöntämää rahoitusta oppilas- ja opiskeluhuollon vahvistamiseen perustamalla tai täyttämällä psykologien tai kuraattorien uusia virkoja. Perusteluksi tähän on kerrottu, että kaikkia jo olemassa oleviakaan psykologivakansseja ei ole pystytty täyttämään. Lisäksi arvioinnissa tuli esiin, että hyvinvointialueella ei ole täyttämättömiä kuraattorivakansseja, mutta suhteessa mitoitukseen puuttuu 17 kuraattoria. Psykologeja puuttuu noin 20 psykologia suhteessa mitoitukseen. Hyvinvointialue on käyttänyt vuonna 2023 noin 900.000 euroa ostopalveluina hankittuihin psykologipalveluihin.

Valtakunnallisissa selvityksissä on todettu lasten ja nuorten tuen tarpeiden kasvu erityisesti koronapandemian aikana vuosina 2020–2022, sekä edelleen sen jälkeen. Opiskeluhuollon ammattilaisten kokemuksen mukaan oppilaiden yksittäisten ongelmien määrä ja mielenterveysongelmat ovat kasvaneet ja niiden ratkomiseen on tarvittu monialaista yhteistyötä aikaisempaa useammin. Samaan aikaan opiskeluhuollon ammattilaiset ovat kokeneet yhteistyötahojen palvelujen saatavuuden heikentyneen keväällä 2022. Lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian palvelujen saatavuus (erikoissairaanhoidon tuki) koettiin selvästi heikommaksi kuin ennen koronaepidemiaa.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen opiskeluhuollossa kokemukset tuen tarpeen kasvusta ovat yhdenmukaisia valtakunnallisten selvitysten kanssa. Mielen hyvinvoinnin tukeminen kaipaa erityistä huomiota lasten ja nuorten ennaltaehkäisevissä perustason palveluissa. Palvelujen järjestäjänä hyvinvointialueen on tärkeä varmistaa hoito- ja palveluketjujen toimivuus psykologi- ja kuraattoripalveluissa sekä niihin liitännäisissä palveluissa.

Oppilashuoltopalvelujen järjestäminen tiiviissä yhteistyössä koulutuksen järjestäjätahojen kanssa on avain toimivan ja lasten ja nuorten palvelutarpeet täyttävän palvelukokonaisuuden rakentamiselle. Palautteen kerääminen lapsilta ja nuorilta sekä heidän perheiltään palvelujen toteutumisesta on tärkeää. Samoin kouluterveyskyselyn tulosten hyödyntäminen siten, että tulokset johtavat tilannetta korjaaviin toimenpiteisiin.

Oulun kaupunki on laatinut opiskeluhoitosuunnitelman. Koulutuksen järjestäjän näkökulmasta yhteistyö perustuu vielä aikaisempien toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Koulutuksen järjestäjä näkee yhteistyön rakenteissa ja käytänteissä kehittämistarpeita.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 4 §:n mukaan koko oppilaitosyhteisö osallistuu yhteisöllisen opiskeluhoollon toteuttamiseen eli opiskeluhoollohenkilöstön (psykologit, kuraattorit, kouluterveydenhoitajat ja lääkärit) lisäksi koko koulun henkilöstö sekä oppilaat ja heidän huolta-

jansa. Yhteisöllisen oppilashuollon suunnittelu ja toteutus on tärkeää tehdä siten, että kaikkien oppilaitoksissa toimivien ammattiryhmien työpanos suunnitellaan yhteisöllisen työn toteuttamiseksi yhdessä oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa.

Lainsäädäntö velvoittaa tarjoamaan psykologi- ja kuraattoripalveluita oppilaille seitsemässä työpäivässä siitä, kun he ovat pyytäneet sitä sekä tarjoamaan tarvittaessa kiireellistä tukea. Tämä tarkoittaa sitä, että psykologien ja kuraattoreiden työpanosta kohdentuu väistämättä yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon oppilaiden tarpeiden mukaisesti. Koska erityisesti psykologien saatavuus on ollut pitkään heikko, on ensiarvoisen tärkeää tässä tilanteessa kohdentaa psykologien työpanos tehtäviin, jotka edellyttävät psykologin koulutusta ja samalla varmistaa palveluun pääsy lainmukaisessa ajassa.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että hyvinvointialue panostaa palvelujen kehittämiseen ja on ottanut muun muassa käyttöön näyttöön perustuvia menetelmiä, kuten IPC ja Cool Kids.²³ Lisäksi hyvinvointialue on hakenut ja saanut STM:n hankerahoitusta ja käynnistänyt lapsibudjetoinnin pilotointihankkeen yhteistyössä kolmen kuntatoimijan kanssa. Hankkeen kehittämiskohteena on oppilas- ja opiskeluhoito osana laajempaa lasten, nuorten ja perheiden palvelukokonaisuutta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuus ei ole tällä hetkellä lainsäädännön vaatimalla tasolla ja palvelut eivät vastaa kasvanutta palvelun tarvetta. Yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen on koko oppilaitosyhteisön tehtävä. Psykologien ja kuraattorien osalta on tärkeää varmistaa yksilökohtaisen opiskeluhoollon toteutuminen lakisääteisessä ajassa.

Psykologi- ja kuraattoripalvelujen kehittäminen vaatii tavoitteellista yhteistyötä hyvinvointialueen ja alueen kuntien kesken. Myönteistä on, että yhteistyön tarve kuntien kanssa on tunnistettu ja se koetaan tärkeäksi. Monialaisen yhteistyön rakenteissa, selkeydessä ja säännöllisyydessä on vielä kehittämistarvetta.

Palvelujen järjestäjänä hyvinvointialueen on tärkeää varmistaa hoito- ja palveluketjujen toimivuus psykologi- ja kuraattoripalveluissa sekä niihin liitännäisissä palveluissa.

²³ THL, [Lasten ja nuorten hoitoon soveltuvat menetelmät - THL](#), (21.3.2024)

5. TARKASTUSLAUTAKUNNAN SUOSITUKSET

Johtopäätösten pohjalta tarkastuslautakunta antaa seuraavat suositukset. Osa suosituksista tarkastuslautakunta pitää välttämättöminä, jotta lainsäädännön vaatimukset toteutuvat. Osa suosituksista ovat tärkeitä toiminnan tuloksellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden parantamisen näkökulmista.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Suosituksset, jotka ovat välttämättömiä lainsäädännön vaatimusten noudattamiseksi:

- Koulupsykologien ja kuraattorien resurssit tulee varmistaa lainsäädännön velvoittavien henkilöstömitoitusten mukaisesti (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 a §).
- Koulupsykologi- ja kuraattoripalveluihin pääsy lakisääteisessä ajassa tulee varmistaa (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 15 §).
- Yhteisöllistä oppilashuoltoa tulee vahvistaa oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 §).

Suosituksset, jotka ovat tärkeitä toiminnan tuloksellisuuden parantamiseksi:

- Koulupsykologi- ja kuraattoripalvelujen henkilöstömitoituksen toteutumiseen ja palveluihin pääsyyn liittyvä luotettava raportointi tulee saattaa kuntoon.
- Yhdyspintatyö ja yhteistyön rakenteet sekä toimintamallit koulupsykologi- ja kuraattoripalvelujen ja kuntien sivistyspalvelujen välillä tulee sopia ja ottaa käyttöön.
- Hyvinvointialueen on tärkeä varmistaa hoito- ja palveluketjujen toimivuus koulupsykologi- ja kuraattoripalveluissa sekä niihin liitännäisissä palveluissa.